

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Жаровської Галини Петрівни
«Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності
в Україні» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Відгук підготовлений на підставі вивчення тексту дисертації, автореферату та опублікованих за темою дисертації праць здобувача.

Актуальність теми дисертації. На рубежі XX–XXI ст. державні діячі, представники правоохоронних органів, наукових кіл і правозахисних організацій стали відносити транснаціональну злочинність до найбільших загроз безпеці окремих держав та міжнародному співтовариству. Уражені транснаціональною злочинністю країни повинні об'єднувати зусилля для протидії цьому небезпечному явищу, оскільки вона здійснює системний негативний вплив на економічне, соціальне, політичне й духовне життя суспільства. Більше того, ні державні кордони, ні національні й міжнародні форми соціально-правового контролю практично не створюють перешкод для розвитку та поширенню цього виду злочинності. Злочинні організації саме транснаціонального спрямування на сьогодні домінують у кримінальному середовищі. Вони здійснюють свою злочинну діяльність на території багатьох держав, контролюють тіньові фінансові потоки, легалізують доходи, одержані злочинним шляхом.

Транснаціональна злочинність не є проблемою тільки країн “третього світу” або країн з перехідною економікою, де через слабкий розвиток легального сектору економіки та політичних інститутів держава значною мірою виявляється залежною від діючих на її території кримінальних угруповань, представники яких найчастіше обіймають ключові посади в органах публічної влади. Велику загрозу ця злочинність становить для країн, які традиційно належать до розвинутих, адже саме вона все частіше стає відчутним фактором

регулювання суспільних відносин у важливих сферах життєдіяльності суспільства – визначає характер і спрямованість економічних процесів, формує політичну еліту, через корупційні й лобістські механізми створює необхідну їй правову базу, негативно впливає на формування суспільної свідомості, становить загрозу для міжнародної і регіональної безпеки.

Зазначені обставини вимагають як від окремих держав, так і від світового співтовариства розробки адекватної наявним загрозам погодженої стратегії протидії транснаціональній злочинності. Певні кроки в цьому напрямі вже здійснено: прийнято конвенції Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності (1990 р.) та про кримінальну відповідальність за корупцію (1999 р.), Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.) та інші міжнародні документи. Проте вони не надають підстав вважати проблему протидії транснаціональній організованій злочинності вирішеною.

Залишаються нерозв'язаними чимало теоретичних і практичних проблем щодо розуміння транснаціональної злочинності, визначення кримінологічної характеристики та розробки заходів протидії їй, що обумовлює необхідність здійснення поглиблених кримінологічних досліджень.

Останніми роками у вітчизняній кримінологічній науці зростає інтерес до вивчення загальнотеоретичних проблем боротьби з транснаціональною злочинністю, досліджуються окремі її прояви в Україні, розглядаються деякі складові механізми функціонування злочинних угруповань, узагальнюється міжнародний досвід співробітництва у боротьбі з цим видом злочинності. Однак, як відзначає більшість вчених і практиків, розробленість цієї проблеми на сьогодні є недостатньою, що характеризується відсутністю предметного уявлення про поняття, сутність та ознаки транснаціональної злочинності, а відтак – не розробленістю стратегії і тактики протидії їй. Проблема протидії транснаціональній злочинності ускладнюється тим, що вона існує на теренах України впродовж незначного часу, залишаючись переважно латентною. Саме через відсутність фундаментальних теоретичних досліджень, присвячених кримінологічному аналізу транснаціональної злочинності, правоохоронним органам бракує повного бачення науково-обґрунтованих шляхів, дієвих організаційних та правових методів для вжиття ефективних заходів протидії їй у контексті загальної боротьби зі злочинністю.

Практика боротьби з транснаціональною злочинністю свідчить про неспіврозмірність сил і засобів протистояння між транснаціональними злочинними організаціями і правоохоронними органами. Вищевикладене свідчить про необхідність поглибленого теоретичного аналізу та практичної складової у питаннях кримінально-правового аналізу та протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні, що обумовлює потребу науковому осмисленні цієї проблеми та виробленні єдиного підходу до її вирішення.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає як загальнодержавним, так і відомчим пріоритетам стосовно забезпечення національної безпеки та протидії злочинності. Дисертація ґрунтується на положеннях Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України № 287/2015) та зобов'язань, узятих Україною на виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Плану заходів з її імплементації, Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, для захисту прав і свобод людини та громадянина, інтересів приватного сектору, суспільства та держави від загроз організованої злочинної діяльності, у тому числі Дохійської декларації про включення питань запобігання злочинності та кримінального судочинства до ширшого порядку денного ООН з метою вирішення соціальних та економічних проблем і сприяння забезпеченню верховенства права на національному й міжнародному рівнях, а також участі громадськості (Тринадцятий Конгрес ООН із запобігання злочинності та кримінального судочинства, Катар, Доха, 2015 р.); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України № 501/2015), Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю (Указ Президента України № 1000/2011), Концепції боротьби з тероризмом (Указ Президента України № 230/2013), Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України № 1053-р/2015), Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України № 275/2015).

Виходячи з вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження *Жаровської Галини Петрівни «Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні»* має вагоме суспільно-політичне значення для удосконалення системи протидії транснаціональній організованій

злочинності в Україні, є своєчасною і перспективною для подальших досліджень.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Належний науковий рівень дисертації Г.П. Жаровської забезпечується правильним окресленням об'єкту і предмету дослідження, а також постановкою мети і визначенням відповідно до цього завдань дослідження, які відповідають структурі роботи, змісту викладеного матеріалу та здобутим науковим результатам. Визначені у роботі завдання вирішуються у роботі, що у свою чергу свідчить про досягнення поставленої мети дослідження. Структура дисертації є логічною та обґрунтованою, послідовною і повною мірою відповідає поставленій меті та завданням дослідження. Послідовність викладу матеріалу у роботі є усталеною для кримінологічних досліджень окремих різновидів злочинності. Обсяг дисертаційної роботи відповідає встановленим вимогам і складає 598 сторінок, з яких 529 сторінок основного тексту. У дисертації використано достатній набір методів дослідження. Так, у роботі застосовані як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. Автор детально пояснив для вирішення яких задач у роботі використовується кожен метод дослідження (С. 24-25), що відповідає змісту роботи. Особливо слід відзначити вдале використання автором конкретносоціологічних методів (анкетування, інтерв'ювання, спостереження) та статистичних у їх взаємозв'язку практично у всіх підрозділах роботи.

Дисертант опрацював значний масив загальнонаукової та спеціальної літератури, нормативних актів, зарубіжних джерел (586 найменувань). Поряд із працями з проблем кримінального права, кримінології, міжнародного права використано літературу з інших галузей права, кримінального процесу, національної безпеки, юридичної психології, кримінологічної віктимології.

Обґрунтованість наукових результатів підтверджується і тим, що автор робить висновки на підставі аналізу й порівняння поглядів і концепцій зарубіжних й вітчизняних науковців, вдало ілюструє їх результатами аналізу матеріалів судової та виконавчої практики, соціологічних опитувань. Висновки до розділів і загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Достатніми для здобуття та обґрунтування наукових результатів дисертації є нормативна основа та емпірична база дослідження. *Емпіричну базу дослідження* становлять систематизовані дані державної та відомчої статистичної звітності за 2013–2018 роки; узагальнені матеріали вивчення 335 кримінальних проваджень про злочини, учинені організованими групами та злочинними організаціями з міжнародними зв'язками упродовж 2014–2018 рр., 611 вироків, винесених судами України щодо злочинів відповідної категорії в зазначений період, а також матеріали практики Європейського суду з прав людини; зведені дані опитувань 96 прокурорів, 130 слідчих та 110 співробітників оперативних підрозділів Національної поліції України в Закарпатській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Харківській, Сумській, Чернівецькій, Чернігівській областях і місті Києві, які безпосередньо здійснювали виявлення і розслідування таких злочинів; офіційні аналітичні звіти Генеральної прокуратури України, МВС України, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України, Служби безпеки України, а також міжнародних організацій правоохоронного спрямування (Європол; Дослідний інститут ООН з питань злочинності та правосуддя; Міжнародна програма ООН з контролю за наркотиками; Вашингтонський Центр вивчення транснаціональної злочинності і корупції (Transnational Crime and Corruption Center); відділи по боротьбі з організованою злочинністю та наркотиками Міністерства юстиції США; Transparency International) (С. 25).

Дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням проблеми транснаціональної організованої злочинності за результатами якого запропоновано концепцію протидії їй. Аналіз змісту дисертації свідчить про те, що автором розроблено низку нових теоретичних положень, або удосконалено існуючі знання про закономірності детермінації і протидії транснаціональній організованій злочинності.

Так, у *першому розділі* дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження транснаціональної організованої злочинності» (с. 34-144) з'ясовано сучасний стан наукових досліджень проблем запобігання та протидії

транснаціональній організованій злочинності в Україні та інших країнах; систематизовано наукові підходи до визначення транснаціональної організованої злочинності та оцінено вплив глобалізаційних процесів на її розвиток.

Виокремлено основні етапи розвитку транснаціональної організованої злочинності в Україні та генезис кримінологічних поглядів на цей соціально-правовий феномен у світовому й вітчизняному вимірах, а на цій основі – ключові тенденції його прогнозованого розвитку, зокрема виявлено кореляційні зв'язки між інтенсивністю глобалізаційних процесів і негативними показниками динаміки злочинності (с. 34-46).

Сформульовано наукове визначення транснаціональної організованої злочинності як негативного соціального явища, пов'язаного із створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань (груп, організацій, банд, інших формувань) з метою вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів проти власності; у сфері господарської (фінансової) діяльності; пов'язаних з тероризмом, піратством та різними формами екстремізму; наркобізнесом, сексуальною експлуатацією і торгівлею людьми; незаконним обігом зброї, лікарських препаратів, творів мистецтва, вибухових та інших небезпечних (радіоактивних, хімічних) речовин; утручанням у роботу комп'ютерних мереж і автоматизованих систем державного та військового управління, об'єктів критичної інфраструктури, що мають транснаціональний (транскордонний, міжнародний) характер (с. 142).

Встановлено витоки та генезис кримінологічних поглядів на підґрунтя виникнення й розвитку транснаціональної організованої злочинності як соціально-правового феномена у світовому та вітчизняному вимірах. На цій основі виокремлено ключові тенденції прогнозованого розвитку транснаціональної організованої злочинності в Україні, зокрема виявлено взаємозв'язок між інтенсивністю міграційних процесів (внутрішніх і зовнішніх) і негативними показниками динаміки злочинності. З урахуванням тенденцій глобалізації організованої злочинної діяльності, а також складного безпекового середовища навколо України і криміногенної ситуації всередині держави, організація системної протидії транснаціональній організованій злочинності має стати одним із пріоритетних завдань державної політики та потребує вжиття дієвих міжвідомчих заходів і поглиблення міжнародної співпраці (с. 93-140).

У другому розділі дисертації «Характеристика суб'єктів транснаціональної організованої злочинності» (с. 145-230) надана характеристика суб'єктів транснаціональної організованої злочинності, основних моделей та особливостей функціонування транснаціональних злочинних організацій світу.

Надано авторське визначення транснаціональної злочинної організації, яка являє собою спеціально створену кримінальну структуру, що має системні ознаки (керівництво, розподіл повноважень, власні норми внутрішньої поведінки тощо) та спеціалізується на злочинній діяльності в міжнародному (транскордонному) масштабі з метою отримання надприбутків, досягаючи даної мети за допомогою силових методів, корупції, інших технологій злочинної діяльності (с. 171).

Встановлено, що основу транснаціональної злочинності становлять злочинні угруповання, що ґрунтуються на розвинутих мережах у різних країнах (регіонах) світу, використовуючи для захисту від соціального контролю корупційні важелі, насильство, широке потрапляння її представників до органів влади та управління. Крім того, частина суб'єктів транснаціональної злочинності є симбіозом злочинних угруповань різного ступеня складності, чисельності та масштабів впливу і держави, трансформуючись у квазі-державні кримінальні об'єднання, що призводить до руйнації системи міжнародної безпеки, політичної, соціальної та економічної систем окремих регіонів, загибелі людей та інших тяжких наслідків глобального масштабу. Запропоновано розподіл транснаціональних злочинних організацій за ознаками статусу та формалізації (с. 147-170).

Охарактеризовано класичні моделі побудови транснаціональних злочинних організацій (корпоративна та мережева), які характерні для певної території (регіону), виду (профілю) їх діяльності, часу існування та сфер впливу. Констатовано, що для України характерні класичні моделі транснаціональних злочинних організацій, які розвиваються і здебільшого залежать від закордонних транснаціональних угруповань. Організації, що зацікавлені в підвищенні ефективності злочинного бізнесу, переймають з класичних моделей ті структурні характеристики і принципи діяльності, які дають змогу максимально убезпечити злочинну діяльність від впливу національних юрисдикцій (с. 173-187).

Викликає інтерес характеристика специфіки структурно-функціональної побудови найбільш поширених угруповань країн Європи, Америки та Азії. Розгляд сучасних найбільш розвинутих злочинних транснаціональних організацій світу засвідчив існування певних кореляційних зв'язків між закономірностями їх структурної побудови та функціонального спрямування. Без глибоких історичних коренів сучасні національні злочинні організації, діяльність яких набуває транснаціонального характеру, удосконалюють свою структуру для власної безпеки і мобільності в керуванні філіями, що розташовані поза межами територій країни-походження або країни основного базування. Транснаціональні злочинні організації світу відрізняються за регіональними особливостями, у зв'язку з чим проаналізовано «класичні» корпоративні кримінальні синдикати; албанську та сербську мафії; злочинні організації Турції; американські транснаціональні організовані злочинні угруповання; китайські «тріади», японську «якудза» (бореокудан) та в'єтнамські угруповання, а також російський (пострадянський) сегмент організованої злочинності, що найбільшою мірою впливає на криміногенну ситуація в Україні (с. 187-226).

У *третьому розділі* «Кримінологічна характеристика українського сегменту транснаціональної організованої злочинності» (с. 231-350) дисертанткою розкрито зміст елементів кримінологічної характеристики транснаціональних злочинів з виокремленням відомостей про стан, структуру й динаміку кримінально караних діянь цієї категорії, причин та умов, які сприяють їх учиненню, соціально-психологічних ознак правопорушників (учасників організованих груп, злочинних організацій, банд, інших формувань) і потерпілих, а також наведено кореляційні зв'язки між окремими елементами, зокрема, доведено зв'язок поведінки потерпілих зі ступенем латентності злочинів та ефективністю вжитих заходів протидії.

Обґрунтовано (на основі аналізу статистичних показників за 2014–2018 рр.), що сучасна транснаціональна організована злочинність в Україні характеризується щорічним збільшенням кількості особливо тяжких кримінальних правопорушень, учинених у складі організованих груп і злочинних організацій, у тому числі шляхом застосування вогнепальної зброї та вибухових речовин, неконкурентних методів фінансово-господарської діяльності, зрощування з корумпованим чиновництвом і професійним криміналітетом, що загалом негативно впливає на суспільний розвиток в

умовах збройної агресії, загострення внутрішньополітичної конфронтації та економічної нестабільності (с. 231-248).

Заслуговує схвалення, з огляду на виявлені тенденції розвитку криміногенних явищ і процесів, здійснено прогноз перспективних змін криміногенної ситуації в найближчі п'ять років з розробленням проекту Державної програми невідкладних заходів з протидії транснаціональній організованій злочинності, які згруповані за напрямками: удосконалення національного законодавства; формування ефективної системи інституційного забезпечення; запобігання створенню та діяльності організованих злочинних угруповань у різних сферах з високим ризиком їх впливу; інформаційно-аналітичне забезпечення; міжнародне співробітництво (с. 552-558 – Додаток Д).

Розкрито специфіку функціонування організованих злочинних угруповань з транснаціональними зв'язками, які спеціалізуються на вчиненні злочинів проти власності та у сфері господарської діяльності, пов'язаних з наркобізнесом, незаконним обігом зброї, вибухових та інших небезпечних речовин, тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, сексуальною експлуатацією й торгівлею людьми (с. 249-315).

На основі методики кластерного аналізу, який ґрунтується на обчисленні показника «к-середнє», виокремлено 15 чинників, що сприяють відтворенню й поширенню транснаціональної організованої злочинності в Україні, які розподілено на соціально-економічні, нормативно-правові, організаційно-управлінські та морально-психологічні.

Четвертий розділ дисертаційного дослідження «Кримінологічні засади протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні» присвячений правовим, організаційним та практичним складовим протидії транснаціональній організованій злочинності в системі забезпечення національної безпеки країни.

З'ясовано місце протидії транснаціональній організованій злочинності в системі забезпечення національної безпеки країни, що полягає в реалізації на міжнародному, загальнодержавному та відомчому (міжвідомчому) рівнях комплексу правових, організаційних та практичних заходів з метою системного кримінологічного аналізу цього явища, виявлення та усунення детермінантів, які сприяють учиненню окремих правопорушень, викриття осіб (їх об'єднань), які вчиняють злочини, припинення злочинних дій на стадіях підготовки або замаху, а також відвернення (мінімізації) їх негативних наслідків для громадян,

суб'єктів господарювання й держави шляхом відшкодування завданих збитків, повернення незаконно здобутих активів, відновлення порушених прав (с. 363).

З огляду на практику реалізації імplementованих у законодавство України положень конвенцій ООН та Ради Європи у сфері протидії транснаціональній організованій злочинності запропоновано проекти змін та доповнень до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та редакції Закону України «Про протидію транснаціональній організованій злочинності» (з визначенням системи і повноважень державних органів, які здійснюють боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю, засад координації їх діяльності, інформаційно-аналітичного забезпечення, сучасних форм і методів запобігання діяльності організованих злочинних угруповань, спрямованих на одержання, аналітичної обробки та використання інформації) (с. 375-376, с. 564-573, Додаток Ж).

Розроблено стратегію превентивного спеціально-кримінологічного впливу на іноземців та осіб без громадянства, які входять до складу організованих груп та злочинних організацій в Україні, на основі співпраці з правоохоронними інституціями інших держав шляхом обміну відомостями про злочинні угруповання та осіб, які беруть участь у їх діяльності, організації і проведення спільних цільових заходів та транскордонних операцій із протидії організованій злочинній діяльності (с. 381).

Враховуючи європейський досвід та міжнародну практику, запропоновано визначити головний орган у загальнодержавній системі протидії транснаціональній організованій злочинності – уповноважений підрозділ Національної поліції. На цій основі забезпечити ефективну взаємодію правоохоронних органів, передбачити проведення міжвідомчих нарад, створення спільних слідчо-оперативних груп для виявлення, розслідування та припинення діяльності організованих злочинних угруповань (с. 390).

У *п'ятому розділі* «Міжнародне співробітництво як складова протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні» (с. 410-464) розроблено напрями міжнародного співробітництва правоохоронних органів у протидії транснаціональній організованій злочинності; запропоновано напрями взаємодії правоохоронних органів України та інших країн під час виявлення та припинення окремих видів транснаціональних злочинів, а також розглянуто

організаційно-правові засади участі України у діяльності міжнародних організацій.

Запропоновано концепцію створення єдиного міждержавного координуючого органу (центру) з функціями міжнародних розслідувань та міжнародних оперативно-розшукових операцій на основі запровадження стандартів застосування методів управління ризиками, оцінки загроз та впливу транскордонної і транснаціональної організованої злочинності на суспільно-політичні й соціально-економічні процеси (с. 425). Перспективним, на наш погляд, вважається пропозиція автора, щодо виокремлення міжнародної кримінології, предметом якої мають визнаватися міжнародні злочини (злочини міжнародного характеру), економічні, геополітичні та інші детермінанти (довгострокові та ситуаційні чинники) учинення таких злочинів, аналіз світової кримінологічної ситуації, структури і динаміки злочинності у світі, розроблення заходів міжнародної протидії транснаціональним злочинам (с. 427).

Виокремлені правові та організаційні засади взаємодії підрозділів Національної поліції України з іншими правоохоронними органами України та зарубіжних країн, міжнародними правоохоронними організаціями у виявленні та припиненні злочинної діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань, які спеціалізуються на торгівлі зброєю, наркобізнесі, торгівлі людьми, нелегальній міграції, а також фінансових злочинах у зовнішньоекономічній сфері (с. 428-441).

На основі оцінювання ефективності реалізації Україною низки конвенцій ООН і Ради Європи щодо протидії окремим виявам транснаціональної організованої злочинності відзначено важливість міжнародної співпраці з Європейським комітетом із кримінальних питань, Комітетом експертів із питань застосування Європейської конвенції у сфері кримінального судочинства, Комітетом експертів із оцінювання заходів у боротьбі з відмиванням брудних коштів, Групою держав Ради Європи проти корупції.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на

всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях (2013–2018 рр.), що в цілому свідчить про належний рівень її апробації.

Основні положення дисертації опубліковано в 52 наукових працях, серед яких монографія, 20 статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, шість статей – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 24 статті – у збірниках (наукових доповідей), оприлюднених на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях (круглих столах), а також навчальному посібнику.

За змістом дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, що містять 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (586 найменувань на 53 сторінках) та дев'яти додатків на 61 сторінці. Повний обсяг дисертації становить 592 сторінки, із них основний текст дисертації – 460 сторінок.

Значення результатів дисертаційного дослідження для практики протидії злочинності.

Практична значимість роботи полягає в тому, що матеріали дослідження є конкретним внеском як у кримінологічну науку, так і практику запобігання злочинам, оскільки сприяють удосконаленню правових та організаційних засад діяльності правоохоронних органів і судових інституцій. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані в: законотворчій діяльності – шляхом запровадження міжнародних правових стандартів у новій редакції проекту змін та доповнень до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», запропонованих проектах Закону України «Про протидію транснаціональній організованій злочинності» (з визначенням системи державних органів, які здійснюють боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю, засад координації їх діяльності, інформаційно-аналітичного забезпечення, запровадженням сучасних форм і методів боротьби з діяльністю організованих злочинних угруповань) та Державної програми невідкладних заходів з протидії транснаціональній організованій злочинності на 2020–2022 роки, а також змін і доповнень до кримінального законодавства (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 16 квітня 2018 р.); діяльності правоохоронних органів – при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань організації протидії транснаціональній

злочинності уповноваженими підрозділами, захисту жертв злочинів та забезпечення відшкодування заподіяної ним шкоди (акти Управління Служби безпеки України в Чернівецькій області від 23 травня 2018 р., Апеляційного суду Чернівецької області від 21 травня 2018 р., Головного слідчого управління Національної поліції України від 15 листопада 2018 р.); освітньому процесі та науково-дослідній роботі – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, кримінально-виконавчого права, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича від 18 травня 2018 р., Національної академії внутрішніх справ від 1 грудня 2018 р.) (С. 554-592).

Аналіз змісту дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення. Висновки і узагальнення, яких дійшов автор, успішно можуть використовуватись і надалі у науково-дослідній, правотворчій, правоохоронній сфері та освітньому процесі.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації *Жаровської Галини Петрівни «Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні»* як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Відмічаючи позитивні сторони рецензованої роботи, ***слід звернути увагу на деякі дискусійні положення і зробити низку критичних зауважень, зокрема:***

1. Відзначаючи особливу роль законодавства про кримінальну відповідальність у протидії транснаціональній організованій злочинності, автор констатує, що Кримінальному кодексі України категорії «організована злочинність», «транснаціональна організована злочинність», «організоване злочинне угруповання» не використовуються, оскільки вважається, що ці поняття є переважно кримінологічними (стор. 72).

Проте, з таким твердженням здобувача повністю погодитися не можна, адже ч. 5 ст. 143 КК України «Порушення встановленого законом порядку

трансплантації анатомічних матеріалів людини» закріплює відповідальність (на жаль поки що тільки у цій статті), за *«участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю»* (курсив наш – Б. М.). Тож учені-криміналісти у сфері захисту прав людини, на відміну від інших, з огляду на Конвенцію ООН 2000 року, очевидно переконали законодавця у необхідності врегулювання цього питання. Разом з тим, наукове дослідження Жаровської Г.П., створює відповідні передумови для більш широкої імплементації положень зазначеної конвенції у кримінальне законодавство України.

2. Запропоноване поняття «Транснаціональна організована злочинність» надто широке за обсягом і не чітке за змістом. В ньому невиразно відображена предметна сутність явища, що за ним стоїть, не вказана належність до найближчого роду понять, не зазначені істотні ознаки, сукупність яких відображає цілісність об'єкту пізнання (С. 26, 73). Крім того, серед розглянутих автором ознак транснаціональної організованої злочинності не вказано *етнічний принцип* утворення і функціонування стійких злочинних об'єднань на території багатьох держав; *спеціалізацію* організованих злочинних груп і злочинних організацій транснаціонального характеру на окремих видах злочинного бізнесу (промислу); *інтегрованість* національних злочинних об'єднань до міжнародних злочинних організацій, так званих злочинних картелів і синдикатів та мафіозних утворень; *розподіл сфер впливу і контроль* за злочинними ринками на території різних держав; *легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом*.

3. В роботі недостатньо вивчена особа злочинця, що займається злочинною діяльністю у складі транснаціональних організованих злочинних об'єднань, не встановлені індивідуально-психологічні особливості злочинців, не досліджено формування їх особистості, не запропонована типологія злочинців. Також не розкрито соціометрію транснаціональних організованих злочинних груп і злочинних організацій.

4. У підрозділі 3.2 «Основні напрями злочинної діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань в Україні» дисертанту доцільно було б розглянути такі види злочинної діяльності транснаціональних організованих груп у сфері економіки як: тіньовий банкінг, незаконні операції з криптовалютою, злочини на фондовій біржі, фальсифікація лікарських засобів тощо.

Поза увагою автора залишилися питання діяльності працівників Національної поліції України (слідчих, оперативних працівників) щодо роботи з виявлення осіб, яким відома інформація про факти діяльності організованих груп, які можуть бути причетні до вчинення транснаціональних злочинів, а також постійна робота з ними (підрозділи 4.3 та 5.2).

5. Під час публічного захисту слід розкрити основну ідею і засадничі положення розробленої автором концепції протидії транснаціональної організованої злочинності.

6. Серед організаційно-управлінських детермінант, що зумовлюють транснаціональну організовану злочинність в Україні чомусь не вказано такий чинник, як недостатня компетентність працівників оперативних і слідчих підрозділів правоохоронних органів в частині володіння сучасними технологіями виявлення досліджуваної категорії злочинів, а також методиками їх розслідування.

7. Зі змісту підрозділу 3.3. «Детермінанти транснаціоналізації українського сегменту організованої злочинності» не можна зробити однозначний висновок про жертв злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними групами та злочинними організаціями. Під час захисту доцільно надати характеристику таких жертв.

Проте, зазначені критичні зауваження мають здебільшого дискусійний характер і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація *Жаровської Галини Петрівни «Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні»* містить нові наукові положення й науково-обґрунтовані результати у галузі кримінального права та кримінології, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим ДАК МОН України вимогам.

Автореферат за своїм змістом ідентичний основним положенням дисертації та відображає зміст, основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані в роботі.

Викладене вище дає підстави для **остаточного висновку** про те, що дисертація та автореферат *Жаровської Галини Петрівни «Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні»* відповідають вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент
**Завідувач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор**

«___» квітня 2019 р.



Б.М. Головкін

Підпис	<i>Головкін Б.М.</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Нач.ВК	<i>[Signature]</i>
• 25 •	04 2019 р.